

Amasya Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu Evlerinin Biyofilik Şehir Göstergeleri Açısından Değerlendirilmesi

Sümevra Şahin^{1*}, Zeynep Özdemir²

¹ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye (sahinsumeyra320@gmail.com)

² Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye (zeynep.ozdemir@amasya.edu.tr)

* Sorumlu yazar

Özet – Günümüzde hızla artan kentleşme, doğal çevrenin geri plana itilmesine ve bireylerin doğayla olan bağlarının zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum, sadece yaşam kalitesini değil, aynı zamanda kültürel ve tarihi çevrelerle kurulan ilişkiyi de olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, hem insan-doğa etkileşimini güçlendirmek hem de tarihi kent dokularının korunarak yaşatılmasını sağlamak amacıyla biyofilik tasarım yaklaşımı, çağdaş kentsel koruma stratejileriyle birlikte değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı; Amasya'nın kentsel sit alanı içerisinde yer alan Hatuniye mahallesi ve Yalıboyu Evlerinin, biyofilik şehir göstergeleri çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmesidir. Araştırmada, nitel değerlendirme ve gözlem yöntemleri kullanılmış; alan gözlemlenebilir biyofilik şehir göstergeleri üzerinden analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Amasya Yalıboyu Evleri, doğal ve kültürel mirasın bir arada değerlendirildiği, doğayla uyumlu tarihi kent dokusunun korunmasına yönelik örnek bir model olarak ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler – Biyofilik tasarım, Biyofilik şehir, insan-doğa etkileşimi, Tarihi çevre, Yalıboyu Evleri

Evaluation of Amasya Hatuniye Neighborhood and Yalıboyu Houses in Terms of Biophilic City Indicators

Abstract – Today, rapidly increasing urbanization is causing the natural environment to be pushed into the background and weakening individuals' connection with nature. This situation negatively affects not only the quality of life, but also the relationship established with cultural and historical environments. In this context, the biophilic design approach is being evaluated alongside contemporary urban conservation strategies with the aim of both strengthening human-nature interaction and ensuring the preservation and revitalization of historical urban fabrics. The objective of this study is to evaluate the houses in the Hatuniye neighborhood and Yalıboyu Houses within Amasya's urban site area, using biophilic city indicators. The study employed qualitative evaluation and observation methods, analyzing the area through observable biophilic city indicators. As a result, the Amasya Yalıboyu Houses are considered an exemplary model for the preservation of the historical urban fabric in harmony with nature, where natural and cultural heritage are evaluated together.

Keywords – Biophilic design, Biophilic city, Human-nature interaction, Historical environment, Yalıboyu Houses

I. Giriş

Küresel ölçekte yaşanan hızlı kentleşme süreci ve teknolojik gelişmeler, insanı doğal çevresinden giderek daha fazla uzaklaştırmıştır. Bu durum, betonlaşmanın artması, yeşil alanların azalması ve yaşam alanlarının giderek daha yapay hale gelmesiyle kendini göstermekte, bireylerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır [1]

Bu sorunlar karşısında, sürdürülebilir, insan odaklı ve çevre dostu yaklaşımlara olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu bağlamda, insan-doğa ilişkisini temel alan biyofilik tasarım ve kentsel alanların çevreyle, doğayla ve diğer canlılarla ilişkisine odaklanan biyofilik şehirler kavramları öne çıkmaktadır [2]. Biyofilik tasarım, insan-doğa bağı güçlendirmek için doğal unsurları, formları, süreçleri ve manzaraları mekân içine doğrudan ve dolaylı olarak entegre ederek kullanıcı refahını artırmayı amaçlarken; biyofilik şehirler ise kentsel alanlara doğayı entegre ederken aynı zamanda kentsel alanda yaşayan insanların doğayla daha güçlü bağlar kurmasını hedefler. [3,4]

Geleneksel yapılar ve mahalle dokuları, genellikle yerel iklime ve doğal çevreye uyumlu, doğal malzemelerin kullanıldığı ve yeşil öğelere yer verilen bir yapıya sahiptir. Bu özellikler, biyofilik şehir göstergeleriyle örtüşmektedir. Tarihi dokuların taşıdığı doğal biyofilik özelliklerin tespit edilmesi kentsel korumada yalnızca fiziksel bütünlüğün korunması ile sınırlandırılmadan aynı zamanda tarihi çevrelerin benimsendiği, insan doğayla bağının ve doğayla-kültür bağının güçlendiği kentsel alanların oluşmasını sağlamaktadır.

Biyofilik şehircilikle birlikte biyofilik ilkelere öncelik veren kapsamlı politikalar ve planlama çerçeveleri geliştirmek, doğayı kentsel planlamaya entegre ederek bir yerin kültürel ve tarihi kimliğini korumaya yardımcı olmaktadır [5,6,7].

Geleneksel yapılar ve yerleşim dokularında bulunan biyofilik tasarım öğelerinin, koruma temelli bir bakış açısıyla ele alınması, kültürel ve ekolojik sürdürülebilirlik açısından da kritik bir öneme sahiptir [8].

Tarihsel çevrede biyofilik şehircilik, mevcut tarihsel bağlamlara saygı gösterirken ve geliştirirken doğayı ve yeşil altyapıyı kentsel ortamlara entegre etmeyi sağlamaktadır. Ayrıca Tarihi kentlerde biyofilik tasarımlar, yeşil çatıların, dikey bahçelerin kullanımını ve doğal malzemelerin bina

tasarımlarına entegrasyonunu içermektedir. Bu yaklaşım insan-doğa bağlantılarını geliştirmeyi, sağlığı ve refahı iyileştirmeyi ve sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır [9,10].

Böylelikle bu tasarımlar, sadece tarihi alanların estetik ve kültürel değerini arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda daha sağlıklı, daha sürdürülebilir yaşam alanlarını da teşvik etmektedir. Geleneksel inşaat uygulamalarını yeniden düşünerek, biyofilik tasarım, tarihsel bağlamlara saygı gösterirken çevresel zorlukları hafifletmekte ve sonuçta kentsel gelişim ve doğa arasında uyumlu ilişkiyi teşvik etmektedir. Bu bakış açısı, kentsel ortamlarda planlamaya daha bilinçli bir yaklaşımı teşvik etmektedir [11].

Tüm bunlar ışığında, bu çalışma Amasya şehrinde kentsel sit alanında yer alan, Hatuniye Mahallesinde Yeşilirmak Nehri boyunca özgün mimarileriyle tanınan Osmanlı döneminde inşa edilmiş Geleneksel Türk evleri örnekleri olan Yalıboyu Evlerini ele almaktadır. Bu bölge, hem geleneksel Türk sivil mimarisinin örneklerini barındırması hem de Yeşilirmak ile kurduğu güçlü doğal bağ nedeniyle, biyofilik yaklaşımların tarihi kentsel dokularda nasıl ortaya çıktığını incelemek için uygun bir örnek sunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Beatley'in biyofilik şehir göstergelerini temel alarak Amasya'nın kentsel sit alanı içerisinde yer alan Hatuniye Mahallesi özelinde Yalıboyu Evlerinin, gözlemlenebilir göstergeler çerçevesinde biyofilik değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu evlerinin biyofilik şehir göstergeleri açısından sunduğu potansiyeller gözlemlenmiştir

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Biyofili Kavramı

Biyofili kavramının kökeni, eski Yunanca'da "Yaşam" anlamına gelen bio ve "Sevgi" anlamına gelen philia kelimelerine dayanmaktadır [12].

Biyofili (Biofilia) kavramı E.O. Wilson tarafından fenomen haline getirilmiştir. Doğa ve canlı sistemlere olan doğuştan gelen insanın yakınlığını ifade etmektedir [13].

Kellert ve Wilson'a (1993) göre biyofili, insanın doğaya karşı duyduğu içsel bağlılık eğilimini ifade eder ve bu eğilim, modern dünyada bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığı ile genel refahı açısından hayati önem taşımaya devam etmektedir [14]. Barbiero'nun (2024) da vurguladığı gibi, biyofili evrimsel bir adaptasyon olarak, insanın hayatta kalması ve iyi oluşu için doğayla kurduğu bağı güçlendiren bir mekanizma olarak tanımlanabilir. Bu bağ, doğaya karşı duyulan hayranlık, estetik takdir ve duygusal yakınlık gibi öğelerle kendini gösterir [15].

Biyofili Tasarım Kavramı

Biyofilik tasarım, insanların doğa ile ilişkisini güçlendirmeyi amaçlayan, doğadan ilham alan bir tasarım yaklaşımıdır. İlk olarak 1964 yılında sosyolog ve psikolog Erich Fromm tarafından "canlılara ve hayata karşı hissedilen yoğun sevgi" olarak tanımlanmıştır [16]. Biyofilik tasarım, insan ile doğa arasındaki güçlü ve tarihsel etkileşimi merkeze alarak, doğanın kapsamlı biçimde anlaşılmasını sağlayamaya yarayan bir yaklaşımdır [17]. Bu özelliği ile biyofilik tasarım, mimari mekânlarla insanın doğuştan sahip olduğu doğa ile bağlantı kurma eğilimi arasında doğaya dayalı bir etkileşim geliştiren, doğal unsurları kentsel ortamlara entegre eden ve şehir sakinlerini doğal dünyayla yeniden birleştirmeyi amaçlayan yenilikçi bir yaklaşımdır [18,19].

Biyofilik tasarım, doğal unsurları yapıyı çevreye entegre eder, duyarlılıkla insan bilişini uyarır ve konfor, refah ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eder. Bu tasarım felsefesi sadece kentsel alanların estetik çekiciliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda sayısız zihinsel, fiziksel ve çevresel fayda sağlar. Modern kentsel yaşamın zorluklarını ele alırken psikolojik ve manevi konforu artıran uyumlu alanlar yaratarak insanlar ve doğa arasındaki bağlantıyı yeniden kurmayı amaçlamaktadır [19, 20]. Biyofilik tasarım (BD), doğal ışık, bitki örtüsü ve organik malzemeler gibi özellikleri entegre ederek bu bağlantıyı destekleyen ortamlar yaratmayı amaçlamaktadır [21].

Şehir ve Bölge Planlama disiplini ise biyofilik tasarım yaklaşımını kentlerde yeşil alanların korunması, doğal unsurların artırılması ve toplulukların doğayla daha güçlü etkileşim kurmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım, doğa temelli tasarım ve planlama kararlarıyla doğal çevreyle uyumlu kentlerin ve yerleşim alanlarının planlanmasını önerirken, aynı zamanda biyofilik kent yenileme kavramı aracılığıyla mevcut kentsel alanların doğal öğelerle yeniden bütünleştirilmesini de kapsamaktadır [22,23].

Kellert'e (2005) göre biyofilik tasarım iki ana boyutta ele alınmaktadır: İlki, organik (doğalcı) tasarım olup, insanların doğayla olan içgüdüsel bağını doğrudan, dolaylı veya sembolik biçimlerde yansıtan biçim ve formların bina ve peyzajlarda kullanılmasıdır. İkincisi ise, yerel (mekâna dayalı) tasarımdır; bu yaklaşım, yapı ve peyzajları kültürel, tarihsel ve ekolojik unsurları içinde buldukları coğrafi bağla bütünleştirerek tasarlar [24].

Biyofili Şehircilik Kavramı

Biyofilik şehircilik ise, insanın doğayla olan doğuştan gelen bağı temel alarak, kentlerin doğal sistemlerle bütünleşik, sağlıklı ve yaşanabilir mekânlar olarak yeniden kurgulanmasını hedefleyen bir yaklaşımdır [2]. Biyofilik şehirler, tasarım, planlama ve yönetim süreçlerinde doğayı merkeze alan; insanın doğayla günlük etkileşim ve bağ kurma ihtiyacını gözeterek, aynı zamanda doğal sistemlerin sunduğu çevresel ve ekonomik değerleri benimseyen bir şehir modelidir [4]. Bu şehir modeli, yalnızca çevresel sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda toplumsal refahı ve bireysel iyilik halini de önceleyen çok boyutlu bir kentsel planlama ve tasarım vizyonu sunmaktadır.

Biyofilik şehirler, kent sakinlerinin doğayla doğrudan ve dolaylı temas kurabileceği fiziksel, sosyal ve kültürel ortamların geliştirilmesini esas alırken, aynı zamanda yönetimsel ve davranışsal bileşenleri de kapsayan kapsayıcı bir sistem anlayışı benimsemektedir [2]. Biyofilik şehir planlaması, yeşil ve mavi alanların stratejik olarak dahil edilmesini, biyolojik çeşitliliğin teşvik edilmesini ve kentsel tasarımın hem ekolojik hem de insan sağlığını desteklemesini sağlar. Biyofilik şehircilik, gelişmiş zihinsel ve fiziksel sağlık, iklim değişikliğine karşı artan dayanıklılık ve gelişmiş toplum refahı dahil olmak üzere sayısız fayda sunar [25, 6]. Curridabat, Fremantle ve Reston gibi daha küçük şehirler, biyofilik programları ve politikaları başarıyla uygulayarak, daha küçük kentsel alanların biyofilik şehir planlamasında liderlik etme potansiyelini göstermiştir [26].

Birmingham, İngiltere'de biyofilik ajanlar doğayı kapsayan ortamları savunarak ve geleneksel kentsel yönetim uygulamalarına meydan okuyarak şehir planlamasında çok önemli bir rol oynamaktadır [27].

Ayrıca kentsel korumada önemli bir konu olan kültürel kimliğin korunmasında biyofilik şehircilik oldukça başarılı sonuçlar elde etmiştir. Biyofilik şehirciliğin kültürel kimliği korumadaki başarısı yerel halkla etkileşim kurarak onların yaşam biçimlerini, değerlerini ve hikâyelerini kentsel tasarıma yansıtılma becerisine bağlıdır. Bu da, toplumun görüş ve katkılarını sürece dahil eden, kentlilerde aidiyet ve sahiplenme duygusu geliştiren katılımcı bir planlama yaklaşımını zorunlu kılmaktadır [28].

Biyofilik şehircilik, doğal öğeleri kentsel dokuyla bütünleştirerek kültürel ve tarihî kimliğin korunmasına yönelik güçlü bir yaklaşım sunar. Bu yöntem, sadece şehirlerin ekolojik ve görsel kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel mirası ve tarihî anlatıları da destekler. Ancak bu potansiyelin etkin şekilde hayata geçirilebilmesi, kültürel ve tarihsel değerlerin sosyal ve çevresel hedeflerle uyumlu bir şekilde ele alındığı, özenli planlama süreçleri, topluluk temelli katılım ve çok paydaşlı iş birliğini gerektirir [29, 30].

Bir şehrin biyofilik alanlarının veya unsurlarının fiziksel olarak haritalanmasını sağlamak ve buna uygun tasarımlar geliştirebilmek amacıyla, Beatley ve Newman tarafından biyofilik şehir göstergeleri oluşturulmuştur [4]. Göstergeler, biyofilik koşullar ve altyapı, biyofilik davranışlar ve yaşam tarzları, biyofilik tutumlar ve bilgi düzeyi ile biyofilik kurumlar ve yönetim olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır: Beatley ve Newman'a göre biyofilik şehir göstergeleri şunlardır;

Biyofilik Koşullar ve Altyapı

- Bir Park veya yeşil alana birkaç yüz metre mesafedeki nüfusun yüzdesi;
- Şehir arazisinin ağaçlarla veya diğer bitki örtüsüyle kaplı yüzdesi;
- Yeşil tasarım özelliklerinin sayısı (örneğin, yeşil çatılar, yeşil duvarlar, yağmur bahçeleri);
- Mimaride kullanılan ve kentte görülen doğal imgelerin, biçimlerin, formların kapsamı;
- Şehirde bulunan flora ve faunanın (örneğin türler) kapsamı;

Biyofilik Davranışlar, Desenler, Uygulamalar, Yaşam Tarzları

- Günün ortalama ne kadarı dışarıda geçiriliyor;
- Şehir parklarına giriş ücretleri;
- Yürüyerek yapılan yolculukların yüzdesi;
- Yerel doğa kulüpleri ve örgütlerine üyelik ve katılım düzeyi;

Biyofilik Tutumlar ve Bilgi

- Doğaya özen ve ilgi gösteren sakinlerin yüzdesi;
- Yaygın flora ve fauna türlerini tanımlayabilen sakinlerin yüzdesi;

Biyofilik Kurumlar ve Yönetim

- Yerel yönetimler tarafından doğa korumaya öncelik verilmesi; belediye bütçesinin biyofilik programlara ayrılan yüzdesi;
- Biyofilik koşulları teşvik eden tasarım ve planlama yönetmeliklerinin varlığı (örneğin, zorunlu yeşil çatı gereksinimi, kuş dostu bina tasarım yönergeleri);
- Akvaryumlardan doğa tarihi müzelerine kadar doğa eğitimini ve farkındalığını teşvik eden kurumların varlığı ve önemi;
- Yerel okullarda doğayı öğretmeyi amaçlayan eğitim programlarının sayısı/kapsamı;
- Şehirde savunuculuktan sosyal gruplara kadar çeşitli doğa örgütleri ve kulüplerinin sayısı.

III. MATERYALLER VE YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı, Amasya Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu Evlerinin tarihi kentsel doku içindeki biyofilik potansiyelini ortaya koymak ve bu potansiyeli biyofilik şehir göstergeleri açısından değerlendirilmesini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere çalışmada, nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenerek vaka çalışması yöntemi ile yürütülmüştür.

Çalışmada analitik çerçevede Beatley ve Newman tarafından tanımlanan biyofilik şehir göstergeleri temel alınarak değerlendirme yapılmıştır[4]. Çalışmanın temel veri toplama yöntemi yerinde gözlemdir. Gözlemler, biyofilik şehir göstergelerinin gözlemlenebilir alt başlıkları üzerinden yapılmıştır.

Biyofilik şehir göstergelerinden yalnızca mekânsal olan biyofilik koşullar ve altyapı ile ilgili gösterge unsurları gözleme dâhil edilmiştir. Biyofilik tutumlar, bilgi düzeyi, kurumsal yapılar ve yönetim uygulamaları gibi göstergeler, anket, mülakat veya belge analizi gibi yöntemleri gerektirdiğinden bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmış ve bu durum çalışmanın sınırlılıkları arasında belirtilmiştir.

A. Çalışma Alanı Özellikleri

Bu çalışmanın odak noktası, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nin bölümünde yer alan Yeşilirmak Vadisi boyunca kurulmuş Amasya ilidir. Amasya; Samsun, Tokat, Çorum illeri ile çevrilidir (Şekil 1).

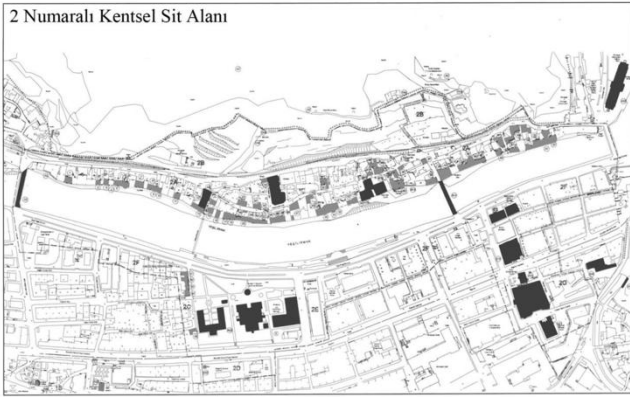
Şekil 1: Türkiye'de Amasya'nın Konumu (Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır).

Amasya Merkez, Merzifon, Suluova, Taşova, Gümüşhacıköy, Göynücek ve Hamamözü olmak üzere 7 ilçeden oluşmaktadır. Bu çalışmada belirlenen çalışma alanı olan Hatuniye mahallesi, ilin merkez ilçesinde yer almaktadır (Şekil 1).

Çalışma alanı olarak seçilen Hatuniye Mahallesi, merkez ilçede kentsel sit alanı içerisinde bulunmakta ve Yeşilirmak kıyısında yer almaktadır. Hatuniye Mahallesi, Osmanlı dönemine ait geleneksel konutlarıyla bilinen Yalıboyu Evleri'ni barındırmaktadır (Şekil 2, 3).

Şekil 2: Hatuniye Mahallesi Konumu (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

Şekil 2: Amasya kenti 2 numaralı Kentsel sit alanında bulunan Hatuniye mahallesi Amasya Valiliği 2007'den akt [35]

Amasya'daki Yalıboyu Evleri, Anadolu ve Balkanlar'da yaygın olarak görülen Türklerin Anadolu'ya geldikten sonra geliştirdikleri ev kültürü [31] olan Geleneksel Türk Evi'nin bölgedeki özgün bir temsilidir. Kökeni Orta Asya'daki göçebe Türk çadırlarına dayandığı kabul edilen Geleneksel Türk Evleri, yapım tekniği olarak ahşap çatki arasına hımış adı verilen toprak dolgu sisteminin kullanıldığı bir inşa yöntemiyle dikkat çeker. Geniş saçaklar, kırma çatı gibi yapısal unsurların yanı sıra, merkezde yer alan sofa etrafında konumlanan odalardan oluşan plan düzeni ve çok katlı (2-3 katlı) yapısıyla, Türk konut mimarisine özgü önemli tasarım özelliklerini barındırır [32,33].

Anadolu'daki Geleneksel Türk Evleri'nin mimarisi, büyük ölçüde bölgenin iklim koşulları, yerel yapı malzemeleri ve

yerleşim alanlarının topografik özelliklerine bağlı olarak genellikle avlulu ve bahçeli olarak inşa edilmişlerdir.

Amasya'da ise bu durum, Yeşilirmak Vadisi'nin kuzey ve güney yamaçlarında yoğunlaşan geleneksel konut dokusunda belirgin bir şekilde görülmektedir. Osmanlı kentlerinde yaygın olan yamaca yerleşme anlayışı, Amasya'da da zorluklar doğurmuş; ancak Hatuniye Mahallesi gibi bölgelerde olduğu gibi, bu zorluklar yol, avlu duvarı ve konutların eğime uyum sağlayacak şekilde konumlandırılmasıyla ustaca aşılmıştır. Yeşilirmak'ın güney kıyısında, tarihi sur duvarı boyunca bitişik nizamda sıralanan Yalıboyu Evleri, Kuzey Anadolu'daki Türk evlerinin karakteristik özelliklerini taşıırken, topografyaya ve sokak dokusuna uyum konusunda da başarılı ve yerel mimariyle bütünleşen çözümler sunmaktadır [34, 35, 36].

IV. BULGULAR

A. Hatuniye Mahallesi ve Çevresinin Biyofilik Şehir Göstergelerine Göre Oluşturulmuş Gözlemlenebilir Biyofilik Göstergeleri

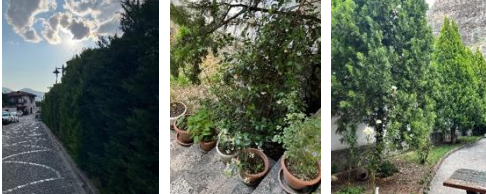

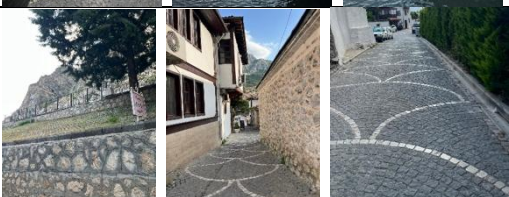

Bu bölüm Beatley ve Newman'ın [4] biyofilik şehir göstergelerinden gözlemlenebilir göstergelere dayanarak Amasya Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu Evleri üzerinde gerçekleştirilen nitel analizin bulgularını sunmaktadır. Analiz, saha çalışması sırasında toplanan gözlemler ve çekilen fotoğraflardan yararlanarak gerçekleştirilmiştir. Tablo 1 'de Yalıboyu evlerinin biyofilik şehir göstergeleriyle değerlendirildiği görseller mevcuttur.

Yeşil alana erişim: Hatuniye Mahallesi'nde 1 adet park alanı bulunmaktadır. Ayrıca bu mahallede yer alan Yalıboyu Evleri, nehir kenarındaki ağaçlar, çimenlikler ve oturma alanlarının bulunduğu Yeşilirmak kıyısında konumlanmış olup, yeşil alana erişim açısından biyofilik özellik göstermektedir.

Bitki Örtüsü: Hatuniye Mahallesi'nde yol kenarlarında oluşturulmuş yeşil koridorlar, sokak boyunca konakların önünde yer alan saksı bitkileri ve iç avlularda yetiştirilen bitkiler bulunmaktadır. Bu özelliğiyle Hatuniye Mahallesi, biyofilik açıdan güçlü bir karaktere sahiptir.

Yeşil Altyapı: Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu Evleri'nde biyofilik tasarımın önemli unsurlarından olan yeşil altyapı öğelerine sıkça rastlanmaktadır. Konakların duvarlarını saran sarmaşıklar yeşil duvar uygulaması örneği oluştururken, bazı çatılarda görülen bitkilendirme ise yeşil çatı uygulaması olarak değerlendirilebilir. Bu unsurlar, yapıların doğayla bütünleşmesini sağlayarak alanın biyofilik niteliğini güçlendirmektedir.

Tablo 1: Hatuniye Mahallesi Biyofilik Değerlendirme Tablosu (Tablo içerisinde yer alan tüm fotoğraflar, 2025 yılında Amasya, Hatuniye Mahallesi'nde yazarlar tarafından saha çalışması kapsamında çekilmiştir.)

Gösterge Başlığı	Gösterge	Hatuniye Mahallesindeki Örneği
Yeşil Alana erişim	Yürüme mesafesinde park veya yeşil alan varlığı	
Bitki Örtüsü	Mahallede gözle görülür ağaç ve bitki örtüsü olması	
Yeşil Altyapı	Yeşil çatı, çatı bahçesi, yağmur bahçesi, yeşil duvar gibi uygulamaların varlığı	
Doğal Malzeme Kullanımı	Ahşap, taş, kerpiç vb. doğal malzemelerin kullanımı	
Görsel Doğa Temsili	Mekânlarda doğa manzaralarına yönelim (nehir, dağ, ağaç) olması	
Geçirgen Sokak Döşemesi	Taş, çakıl, çim taşı gibi geçirgen zemin kaplamalarının varlığı	
Avlular ve Bahçeler	İç avlular, arka bahçeler, ortak kullanılan yeşil alanların bulunması	
Doğal Gölgeleme Unsurları	Ağaç gölgeleri, pergolalar, sarmaşıklerle gölgelendirme yapılan yürüyüş yollarının olması	

Doğal Malzeme Kullanımı: Hatuniye Mahallesi'ndeki Yalıboyu Evlerinin çoğunda ahşap, taş ve kerpiç gibi doğal malzemeler kullanılmıştır. Bu yönüyle yapıların doğayla uyumu sağlanmakta ve biyofilik özellikler desteklenmektedir. Ancak bazı alanlarda yeni betonarme yapıların inşa edilmesi, doğal malzeme kullanımına dayalı bu biyofilik özelliğe zarar vermektedir.

Görsel Doğa Temsili: Hatuniye Mahallesi, Yeşilirmak kıyısında konumlanmış Yalıboyu Evlerini barındırmaktadır. Bu alan, bir tarafında Yeşilirmak, diğer tarafında ise dağ ile çevrili olup, nehir, dağ ve ağaç manzaralarına yönelimi sayesinde biyofilik şehir özelliklerini desteklemektedir.

Geçirgen Sokak Döşemesi: Hatuniye Mahallesi, Arnavut kaldırımını olarak adlandırılan geçirgen sokak döşemelerine sahiptir. Bazı bölümlerde kullanılan çim taşı uygulamalarıyla geçirgenlik daha da artırılmıştır. Bu özellik, yağmur suyunun toprağa geçişini kolaylaştırarak doğal döngüyü desteklemekte ve biyofilik tasarım ilkeleriyle uyum göstermektedir.

Avlular ve Bahçeler: Yalıboyu Evleri genellikle iç avlulu bir yapıya sahiptir. Bu avlularda saksı bitkileri, küçük bahçeler ve ağaçlandırmalar bulunmaktadır. Bu alanlar, insanların doğayla bağlantı kurmasını kolaylaştırarak biyofilik şehir anlayışını desteklemektedir.

Doğal Gölgeleme Unsurları: Hatuniye Mahallesi'nde ağaç gölgeleri, pergolalar ve sarmaşıklarla gölgelendirilen yürüyüş yolları bulunmaktadır. Bu özellikler, bölgenin biyofilik şehir niteliğini artırmaktadır (Tablo1).

V. TARTIŞMA VE SONUÇ

Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu Evleri, Beatley ve Newman'ın [4] biyofilik şehir göstergeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde hem doğal hem de kültürel varlıklarıyla oldukça güçlü bir biyofilik potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Mahallenin mimarisinde kullanılan ahşap, taş ve kerpiç gibi doğal malzemeler ile geçirgen taş zeminler, çevresel uyumu ve ekolojik altyapıyı destekleyerek sürdürülebilir yaşam alanları yaratmaktadır. Bu yapısal unsurlar, doğayla kurulan bağları güçlendirirken aynı zamanda bölgenin tarihi ve kültürel kimliğini de korumaktadır. Benzer şekilde Shbaita ve arkadaşları (2024) yaptıkları çalışmada, Suudi Arabistan Krallığı'nda biyofilik unsurların geleneksel mimariye entegrasyonu ile kültürel mirası modern sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getirme potansiyeli göstermekte olduğunu belirtmişlerdir [21].

Yeşilirmak'a yönelen konut yerleşimi, nehir manzarası ve çevresindeki doğal peyzaj ile görsel doğa temsili açısından önemli bir değer taşımaktadır. İç avlular ve bahçeler, yerel halkın doğayla doğrudan etkileşim kurabilmesine imkân verirken, ağaçlar, sarmaşıklar ve pergolalar gibi doğal gölgeleme unsurları da konforlu ve sağlıklı mekânlar sunmaktadır. Bu unsurlar, biyofilik tasarımın insan-doğa bağına güçlendiren temel öğeleri olarak öne çıkmaktadır.

Noongar Six Seasons çalışmaları örneğinde olduğu gibi, yerli peyzajın ve kültürel öğelerin kentsel tasarıma entegre edilmesi, biyofilik şehircilikte kültürel anlatıların taşıdığı değeri ön plana çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca kültürel kimliğin korunmasına katkı sağlamamakla kalmaz, aynı zamanda biyolojik çeşitliliği destekleyerek ekolojik sürdürülebilirliği de güçlendirir [37].

Kentsel ortamlarda, biyofilik tasarım, sakinleri doğayla yeniden bağlayarak iyileştirilmiş hava kalitesi, artan biyoçeşitlilik ve gelişmiş estetik değer gibi faydalar sunmaktadır [19]. Hatuniye Mahallesi'ndeki yeşil altyapı

uygulamaları da biyofilik yaklaşımı desteklemektedir. Konakların dış cephelerini kaplayan sarmaşıklarla oluşturulan yeşil duvarlar ve çatılarda uygulanan yeşil çatı sistemleri, doğal çevre ile yapılı çevre arasında bir köprü kurmaktadır. Bu uygulamalar, sadece estetik bir değer katmakla kalmayıp aynı zamanda mikroklima düzenlemesi, hava kalitesinin iyileştirilmesi ve su yönetimi gibi ekolojik faydalar da sağlamaktadır.

Benzer bir çalışmada, biyofilik şehircilik yaklaşımının kültürel ve tarihî alanları doğal unsurlarla ilişkilendirerek tarihî çevrelere entegrasyonunu ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu çalışma, insan-doğa etkileşimini destekleyen yeşil ve mavi alanların geliştirilmesini savunmakta ve bu alanların korunmasının önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca, biyofilik şehirlerin yaya odaklı tasarımlara, çeşitli arazi kullanımına öncelik verdiği, doğal habitatın korunmasına katkı sağladığı ve toplumsal refahı artırdığı ifade edilmektedir. Kufa Şehri özelinde yapılan değerlendirmede ise, biyofilik şehircilik yaklaşımıyla doğa ile bütünleşen tarihî dokuların yeniden canlandırılabilmesi, kentsel deneyimin zenginleştirilebileceği ve kültürel mirasın sürdürülebilir biçimde korunabileceği belirtilmiştir [38].

Biyofilik şehirler, şehirleri doğanın ayrı unsurlarına sahip olarak görmekten daha entegre ve bütünsel bir yaklaşıma geçiş yapan, tasarım ve planlamada doğaya öncelik veren yeni bir küresel kentleşme vizyonunu temsil etmektedir [25]. Bu açıdan incelendiğinde Hatuniye mahallesi biyofilik şehir yaklaşımıyla uyumlu, hem doğayla hem de kültürel mirasla güçlü bağlar kuran örnek bir yerleşim alanıdır. Geleneksel yapısının ve doğal unsurlarla kurduğu dengeli ilişkisinin korunması, biyofilik şehircilik açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır.

Biyofilik tasarımın stresi azaltarak ve bilişsel işlevi geliştirerek zihinsel ve fiziksel sağlık sorunlarını iyileştirdiği de görülmektedir. Ayrıca kentsel yapıların doğaya olan zararlı etkisini azaltarak çevresel sürdürülebilirliğe katkıda sağladığı da görülmektedir [39,40,41]. Bu da Amasya kentinin turizmüne önemli bir girdi sağlayan Hatuniye Mahallesi için düşünüldüğünde tursitler için de ilgi çekici ve ferahlatıcı mekanlar sağladığı anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, Hatuniye Mahallesi ve Yalıboyu Evleri, biyofilik şehircilik yaklaşımının temel ilkeleriyle örtüşen, hem doğal hem de kültürel değerleri bünyesinde barındıran özgün bir yerleşim dokusuna sahiptir. Geleneksel mimaride kullanılan doğal malzemeler, yeşil altyapı uygulamaları, nehir manzarası ve peyzajla kurulan görsel ve fiziksel ilişkiler, bu alanın doğayla bütünleşmiş sürdürülebilir bir yaşam çevresi sunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, kültürel mirasın korunması, yerel kimliğin yaşatılması ve estetik değerlerin güçlendirilmesi açısından da önemli katkılar sağlamaktadır. Biyofilik tasarımın sunduğu çevresel, sosyal ve psikolojik faydalar, Hatuniye Mahallesi'ni hem yerel halk hem de ziyaretçiler için cazip ve sağlıklı bir yaşam alanı hâline getirmektedir. Bu yönleriyle mahalle, biyofilik şehircilik vizyonu doğrultusunda geleceğe yönelik sürdürülebilir planlama ve koruma çalışmalarında örnek alınabilecek niteliktedir.

Biyofilik şehir planlaması ise; daha sağlıklı ve daha sürdürülebilir kentsel ortamlar yaratmak için umut verici bir yaklaşım sunarken, aynı zamanda ele alınması gereken zorlukları da sunar. Doğanın kentsel planlamaya entegrasyonu, bir paradigma değişikliği ve biyofilik stratejilere uzun vadeli yatırım taahhüdü gerektirir. Şehirler

büyümeye ve ekolojik zorluklarla yüzleşmeye devam ederken, biyofilinin ilkeleri, insan ve ekolojik refahı önceliklendiren kentsel alanları yeniden tasarlamak için değerli bir çerçeve sağlar.

KAYNAKLAR

- [1] Gür, M. ve Kaprol T. "The Participation of Biophilic Design in the Design of the Post-Pandemic Living Space." *Emerging Approaches in Design and New Connections With Nature*, edited by Esen Gökçe Özdamar and Okşan Tandoğan, IGI Global Scientific Publishing, 2022, ss. 75-106. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-6725-8.ch004>
- [2] Tekin, Ö. F. Biyofilik Kent Yaklaşımı Ve Biyofilik Şehircilik. 8. International Social Sciences And Innovation Congress, 2023, 14-15 October Ankara, Turkey
- [3] Ozden, M. A. *Yaşanabilir Kentler İçin Yeni Bir Yaklaşım Olarak 'Biyofilik Tasarım' Teoriden Uygulamaya Bir Değerlendirme*. Şehir ve Şehir Yönetimi, 2019, Nobel Yayıncılık, ss.597-620.
- [4] Beatley, T. ve Newman, P. "Biophilic cities are sustainable, resilient cities". *Sustainability (Switzerland)*, 2013, Vol 5(8), ss. 3328–3345. <https://doi.org/10.3390/su5083328>
- [5] Alashwah, F., AbdelTawab, A., Eldarwish, I. ve Abou El-Haggag Mehanna, W. Exploring Biophilic Urbanism Indicators Along Urban Waterfronts of Submerged Heritage Cities. 2024, IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. vol 1283, <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1283/1/012002>
- [6] Tabb, P.J. *Biophilic Urbanism: Designing Resilient Communities for the Future* (1st ed.). Routledge, 2020 <https://doi.org/10.4324/9781003034896>
- [7] Newman, P., ve Cabanek, A. Bioregional Planning and Biophilic Urbanism. (eds) Fanfani, D., Matarán Ruiz, A. İçinde Bioregional Planning and Design: Volume I. Springer, Cham. 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-45870-6_7
- [8] Akyıldız, N. A., ve Olgun, T. N. "Darende/Balaban geleneksel yerleşim dokusunda biyofilik tasarım izlerinin incelenmesi". *Kent Akademisi*, 2021, vol 14(3), 560–577. <https://doi.org/10.35674/kent.983117>
- [9] O'Sullivan, K., Shirani, F., Hale, R., Pidgeon, N., ve Henwood, K. "Identity, place narrative and biophilic urban development: Connecting the past, present and future for sustainable liveable cities". *Frontiers in Sustainable Cities*, 2023 5. <https://doi.org/10.3389/frsc.2023.1139029>
- [10] Nasrullah, N. ve Syafri, S. "Innovative Sustainable Design Approaches in Urban Architecture: Balancing Aesthetics and Environmental Impact". *Global International Journal of Innovative Research*, 2024, vol 2(9), ss.2007–2024. <https://doi.org/10.59613/global.v2i9.290>
- [11] Isnard, C. V. P. ve Okimoto, F. S. "Biophilia in Building Construction: Concepts, Applications and Perspectives", *Technical and scientific journal green cities (Periódico Técnico e Científico Cidades Verdes)*, 2024, vol 12(35). <https://doi.org/10.17271/23178604123520245094>
- [12] Batal, M. Geçmişten Geleceğe Biyofilik Tasarım: Engeller, Çözüm Önerileri Ve Potansiyeller. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- [13] Wilson, E. *Biophilia*, 1984. [Çevrimiçi] Erişilebilir: <https://epdf.pub/biophilia.html>
- [14] Kellert, S. and Wilson, E. O. *The Biophilia Hypothesis*, Island Press, Washington, DC, 1993.
- [15] Barbiero, G. "Biophilic design reframed. The theoretical basis for experimental research". *Ri-Vista. Ricerche per La Progettazione Del Paesaggio*, 2024, vol 21(2), ss. 80–91. <https://doi.org/10.36253/rv-15678>
- [16] Fromm, E. (1964) *The Heart of Man: Its Genius for Good and Evil*. Harper & Row Publishers, New York.
- [17] Özgan A.,O. ve Aluçlu İ. "Doğayla Uyumlu Mekânlar: Biyofilik Tasarımın Bibliyometrik Değerlendirmesi, *İdealkent*, 2023, vol41(15), ss. 483-505. Doi:10.31198/idealkent.1350785
- [18] Aykal, F. D. ve Erbaş Özil, M. "Biyofilik Tasarımın Diyarbakır Geleneksel Konutlarında Araştırılması". *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 2021 6 (1), ss. 45-58. DOI: 10.30785/mbud.801022
- [19] Easton, Megan Torontionians have a nature problem - can biophilic design be a solution?. Toronto Metropolitan University. Thesis. 2021, <https://doi.org/10.32920/rverson.14647863.v1>
- [20] Ma, X., Shao, N., ve Yin, Y. "Embodiment and Technical Application of Biophilia in Private Space". *Highlights in Science, Engineering and Technology*, 2022, 10, ss. 209–214. <https://doi.org/10.54097/hset.v10i.1257>
- [21] Shbaita, A., Denerel, S., ve Asilsoy, B. "An Evidence-Based Assessment of Biophilic Interior Design in a Traditional Context: The Case of the Kingdom of Saudi Arabia". *Sustainability*, 2024 vol 16(18), 7979. <https://doi.org/10.3390/su16187979>
- [22] Beatley T. *Biophilic Cities-Integrating Nature into Urban Design and Planning*, Island Press Washington, DC, 2011. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=H9Y4z68WSgUC&oi=fnd&pg=PR5&dq=biophilic+city&ots=Zmld5EPUxd&sig=jjik0JKpfAE3Og0ohuulM-WFhO78&redir_esc=y#v=onepage&q=biophilic%20city&f=false
- [23] Beatley T. *Handbook of Biophilic City Planning and Design*, Island Press Washington, DC, 2016. <https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=wnmIDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=biophilic+city&ots=fXnLRLtpW&sig=AuAUuSs2zD-tBnPb->
- [24] Kellert, S.R., *Building for life: designing and understanding the human-nature connection*. Washington, DC: Island Press, 2005.
- [25] McDonald, R., ve Beatley, T. *Biophilic Cities: Vision and Emerging Principles*. In: *Biophilic Cities for an Urban Century*. Palgrave Pivot, Cham. 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51665-9_5
- [26] Beatley T. The important role of nature in planning for small cities, in *A Research Agenda for Small and Medium-Sized Towns*, 2022, ss. 143–161, <https://doi.org/10.4337/9781800887121.00014>
- [27] Novosadová, L., ve van der Knaap, W. The role of biophilic agents in building a green resilient city; the case of Birmingham, UK. *Sustainability*, 2021 vol 13(9), s. 5033. <https://doi.org/10.3390/SU13095033>
- [28] Lefosse, D.C.; Naghibi, M.; Luo, S. ve van Timmeren, A. "Biophilic Urbanism Across Scales: Enhancing Urban Nature Through Experience and Design". *Land*, 2025, 14, 1112.
- [29] Fatmadedwi R. Urban Nature Preservation and Conservation Strategies Based on Biophilic Institutions and Governance: A Lesson Learned from Gold Coast City for Indonesian Cities IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 2024 1310 012001
- [30] Reeve, A.C., Desha, C., Hargreaves, D. ve Hargroves, K. "Biophilic urbanism: contributions to holistic urban greening for urban renewal", *Smart and Sustainable Built Environment*, 2015, Vol. 4(2), ss. 215-233. <https://doi.org/10.1108/SASBE-11-2014-0057>
- [31] Yetman, F., "Amasya İmar Planı araştırmaları", Amasya 1981.
- [32] Karacalı, A. O. "Amasya Yalıboyu Evlerinin Mimari Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme ve Bir Öneri." *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 2021 ss. 15-25.
- [33] Yalçın, A. K. *Amasya Geleneksel Kent Dokusu, Amasya Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma ve Analiz Çalışmaları*, Amasya. 1997.
- [34] Türkoğlu, E. *Amasya ili, Hatuniye Mahallesi geleneksel yerleşim dokusunun analizi, değerlendirilmesi ve koruma geliştirme önerisi (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 2006*.
- [35] Güzelci, O. Z. *Amasya Yalıboyu Evleri üzerine bir biçim grameri çalışması (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı), 2012*.
- [36] Doğanbaş, M. *Amasya Evleri, Doğu Matbaa, Ankara. 1996*.
- [37] Cabanek, A., Newman, P. ve Nannup, N. "Indigenous landscaping and biophilic urbanism: case studies in Noongar Six Seasons". *Sustain Earth Reviews*, 2023, vol 6, (5) <https://doi.org/10.1186/s42055-023-00054-7>
- [38] Hussein, W. A. ve Al-khafaji, A. S. "Integrating the Biophilia Concept into Urban Planning: A Case Study of Kufa City, Iraq". *J. Urban Dev. Manag.*, 2023 vol 2(3), ss.125-134. <https://doi.org/10.56578/judm020302>
- [39] Barbiero, G., ve Berto, R. Biophilia as Evolutionary Adaptation: An Onto- and Phylogenetic Framework for Biophilic Design. *Frontiers in Psychology*, 2021, 12, 700709. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.700709>
- [40] Hansen, G., ve Macedo, J. *Biophilia, İçinde Urban Ecology for Citizens and Planners*, Ed. Hanse G. Ve Macedo J. University Press of Florida. 2021. ss. 187–196. <https://doi.org/10.5744/florida/9781683402527.003.0018>
- [41] Calabrese, E. F., ve Dommert, A. *Biophilia and the practice of Biophilic Design, içinde Pathways to Well-Being in Design 2018*, (ss. 97–127). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351170048-6>